

Qazaqstan Respublikasy Zańnama
jáne quqqytyq aqparat institutyńyń

JARSHYSY

gylymi-quqqytyq jýrnal №4 (67)-2021

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz
сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәрпеков Р.Қ. – з.ғ.к., Қазақстанның еңбек
сіңірген қайраткері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
– (төраға)
Абайдідинов Е.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Барнаул, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Монсеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. – LL.M (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Ишекков К.А. – з.ғ.д., доцент (Мәскеу, Ресей)
Қазбаева Ә.Ғ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Казиев З.Ғ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Қайырбаева Л.К. – PhD (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Киязова А.Ж. – LL.M (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қоңыс В.Т. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрғазинов Б.Қ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Ғ. – PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қыргызстан)
Финк Д.А. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Беттеуші – **Тасирова А.С.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы: Қазақстан Республикасы,
010000, Нұр-Сұлтан қ., Қабанбай-батыр даңғ.,
19, С-блогы, 306-каб., тел: 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы.....7

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.Қ. СӘРПЕКОВ Қазақстан Республикасында

ғылыми құқықтық сараптама институтын

ұйымдастырудың қазіргі заманғы

новеллалары туралы 13

Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА Қазіргі кезеңде Қазақстан

Республикасында өзін-өзі басқару институтын

дамытуды қамтамасыз етудің құқықтық негіздері.....21

С.К. УКИН Қазақстан Республикасының

егемендігі мен тәуелсіздігі кезеңіндегі құқықтық

жүйеде мемлекет рұқсат еткен әдет-ғұрыптардың

құқықтық табиғатын теориялық

және әдіснамалық талдаудың кейбір

мәселелері31

Б.Ө. АЛТЫНБАСОВ*, А.Р. БАЯНБАЕВА

Заманауи жоғары оқу орындарын қалыптастыруда

жер мәселесінің рөлі мен маңыздылығы: саяси

және құқықтық аспектілері40

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

М.А. ЕСТЕМИРОВ Сот практикасындағы

біріділік талабының сақталынбауы - қоғамның

сот билігіне деген сеніміне жасалған елеулі соққы.....54

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

К.Х. РАХИМБЕРДИН*, М.Р. ГЕТА Қазақстан

Республикасының заңнамасы бойынша террористік

және экстремистік қылмыстар жасаған адамдарды

әкімшілік қадағалау: құқықтық реттеудің

кейбір аспектілері.....61

Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА Қылмыстық және

азаматтық сот ісін жүргізудегі мерзімдердің

парасаттылығы мәселелері Халықаралық құқық

және салыстырмалы құқықтану 71

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану

Е.В. КРАВЧЕНКО*, Б. ШЛОЕР Германияның

Негізгі заңының 5-бабы мәнмәтініндегі

ар-намысқа нұқсан келтіру туралы істердегі

моральдық зиянды өтеу 79

А.А. СӘЛІМГЕРЕЙ Каспий акваториясына

теңіз құқығы бойынша халықаралық

келісімдерді қолдану шарттары.....87

Құқықтық мониторинг	
А.Ғ. ҚАЗБАЕВА, А.Ө. ҚАЛИЕВА*	
«Сауда мақсатында теңізде жүзу туралы» Қазақстан Республикасының Заңын жетілдірудің кейбір мәселелері (сауда мақсатында теңізде жүзу саласындағы заңнаманы талдау нәтижелері)	97
А.Б. ҚАЙЖАҚПАРОВА, О.С. ҚАРАХОЖАЕВ* Салалық заңнама жүйесіндегі тәуелсіз Қазақстанның мемлекеттік рәміздерін институционалдық нығайту тәсілдері.....	
	108
Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан	
А.А. МЕДИНАЕВА Ғылыми лингвистикалық сараптаманың маңызы мен рөлі.....	
	118
Жас ғалым мінбері	
Б.Т. ТЛЕУЛЕСОВА ҚР Конституциялық Кеңесінің құқықтық ұстанымдары: конституциялық құқықтық реттеудегі мәні, заңдылық белгілері және маңызы	
	124
М.Е. САҒЫНАЕВ, Ә.Т. БАЙЗАҚОВ* Италияндық романист Антонио Гуариноның жазбаларындағы <i>ius publicum romanum</i> ұғымы	
	136
«Жаршының» архивтегі беттері	
Н.Н. ИСАҚ Доцент Н.М. Примашевтың Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Ерекше бөлім) мен кейбір салалық заңнамадағы терминдік көпнұсқалылық: құқықтық-лингвистикалық тәсілдеме туралы ғылыми жарияланымына қайта оралғанда	
	145

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал №4 (67)-2021

Учредитель и издатель:

РГП на ПХВ «Институт законодательства и правовой информации Республики Казахстан»

Издается с 2006 года

Все материалы журнала размещаются на сайте www.zqai.kz

Включен в перечень изданий для публикации основных научных результатов диссертаций по юридическим наукам (Приказ ККСОН МОН РК №894 от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета

Сарпеков Р.К. – к.ю.н., Заслуженный деятель Казахстана (Нур-Султан, Казахстан) – (председатель)

Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Абызов Р.М. – д.ю.н. (Барнаул, Россия)

Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)

Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Мельник Р.С. – д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Рахметов С.М. – д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Малиновский В.А. – д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Унзила Шапак – д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Главный редактор

Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)

Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)

Джангарашев Р.М. – LL.M. (Нур-Султан, Казахстан)

Ишеков К.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Кабзаева А.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Казиев З.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Каирбаева Л.К. – PhD (Нур-Султан, Казахстан)

Киязова А.Ж. – LL.M. (Нур-Султан, Казахстан)

Конусова В.Т. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск, Россия)

Примашев Н.М. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Каменогорск, Казахстан)

Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек, Кыргызстан)

Финк Д.А. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**

Верстка – **Тасирова А.С.**

Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке на учет СМИ № 17761-Ж

от 25.06.2019 г. Комитета информации

Министерства информации и коммуникаций

Республики Казахстан (Первичная постановка на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес: Республика Казахстан, 010000,

г. Нур-Султан, пр. Кабанбай батыра, 19,

блок С, каб. 306, тел.: 8 (7172) 26-61-22

www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru

institutzakonodatelstva@gmail.com

Колонка редакции9

Конституционное и административное право

Р.К. САРПЕКОВ О современных новеллах

организации института научной правовой экспертизы в Республике Казахстан..... 13

Л.Т. ЖАНУЗАКОВА Правовые основы обеспечения развития института местного самоуправления в Республике Казахстан

на современном этапе21

С.К. УКИН Некоторые вопросы теоретико-методологического анализа правовой природы обычаев, санкционированных государством в правовой системе Республики Казахстан периода суверенитета и независимости.....31

Б.О. АЛТЫНБАСОВ*, **А.Р. БАЯНБАЕВА**

Роль и значение земельных вопросов в формировании современных вузов: политические и правовые аспекты.....40

Гражданское и гражданско-процессуальное право

М.А. ЕСТЕМИРОВ Несоблюдение единообразия в судебной практике как удар по доверию общества к судебной ветви власти54

Уголовное право и уголовный процесс

К.Х. РАХИМБЕРДИН*, **М.Р. ГЕТА**

Административный надзор за лицами, совершившими террористические и экстремистские преступления по законодательству Республики Казахстан: некоторые аспекты правового регулирования61

Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА Вопросы разумности сроков в уголовном и гражданском судопроизводстве71

Международное право и сравнительное правоведение

Е.В. КРАВЧЕНКО*, **Б. ШЛОЕР** Компенсация морального вреда в делах об умалении чести..... 79

в контексте ст. 5 Основного закона Германии
А.А. САЛИМГЕРЕЙ Условия применения международных соглашений по морскому праву к акватории Каспия87

СОДЕРЖАНИЕ

Правовой мониторинг

А.Г. КАЗБАЕВА, А.У. КАЛИЕВА* Некоторые вопросы совершенствования Закона Республики Казахстан «О торговом мореплавании» (результаты анализа законодательства в сфере торгового мореплавания)	97
А.Б. КАЙЖАКПАРОВА, О.С. КАРАХОЖАЕВ* Подходы к институциональному укреплению государственных символов независимого Казахстана в системе отраслевого законодательства	108
Из практики законотворчества на государственном языке	
А.А. МЕДИНАЕВА Значение и роль научной лингвистической экспертизы	118
Трибуна молодого ученого	
Б.Т. ТЛЕУЛЕСОВА Правовые позиции Конституционного Совета РК: сущность, юридические признаки и значение в конституционном правовом регулировании	124
М.Е. САГИНАЕВ, А.Т. БАЙЗАКОВ* Понятие <i>ius publicum romanum</i> в трудах итальянского романиста Антонио Гуарино	136
Архивные страницы «Вестника»	
Н.Н. ИСАК Возвращаясь к научной публикации доцента Н.М. Примашева о терминологической поливариантности Особенной части Гражданского кодекса Республики Казахстан и некоторых отраслевых законодательств: правовая лингвистическая методология	145

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal №4 (67)-2021

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute of Legislation and Legal information of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №894 from 05.30.2013)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – *c.j.s., Honored Personality of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan) – (Chairman)*
Abayeldinov E.M. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Abyzov R.M. – *d.j.s. (Barnaul, Russian)*
Belih V.S. – *d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)*
Gubin E.P. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Melnik R.S. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Moiseev A.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Muromcev G.I. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Rahmetov S.M. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Malinovski V.A. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Unzila Shapak – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*

Chief Editor

Dyussenov Ye.A. – *c.j.s.*

Editorial Board members

Azer Aliyev – *PhD (Kiel, Germany)*
Bainiyazova Z.S. – *c.j.s. (Saratov, Russian)*
Dzhangarashev R.M. – *LLM (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Ishekov K.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Kazbayeva A.G. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kaziyev Z.G. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kairbaeva L.K. – *PhD (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kiyazova A.Zh. – *LLM (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Konusova V.T. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kulzhabayeva Zh.O. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Nurgazinov B. K. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Nurmagambetov R.G. – *PhD (Chelyabinsk, Russian)*
Primashev N.M. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Rakhimberdin K.H. – *d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)*
Tegizbekova Zh.Ch. – *c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)*
Fink D.A. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*

Editor – **Koltubaeva G.B.**

Layout – **Tasirova A.S.**

Tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media №17761-G from 25.06.2019 from the Information Committee of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan (Number and date of primary registration №6592-Zh.07.09.2005.)

Address: The Republic of Kazakhstan, 010000, Nur-Sultan, Kabanbay-batyr ave., 19, block C, office 306, tel.: 8(7172)26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial 11

Constitutional and Administrative Law

R.K. SARPEKOV On innovations in organization of the institute of academic legal expertise in the Republic of Kazakhstan 13

L.T. ZHANUZAKOVA Legal framework for development institute of local self-government in the Republic of Kazakhstan at a modern stage 21

S.K. UKIN Certain issues of theoretical and methodological analysis of the legal nature of customs sanctioned by the State in the legal system the Republic of Kazakhstan during the period of sovereignty and independence 31

B.O. ALTYNBASSOV*, A.R. BAYANBAYEVA The role and importance of land issues in the establishment of modern universities: political and legal aspects 40

Civil and Civil Procedure Law

M.A. YESTEMIROV Non-compliance with uniformity in judicial practice as a blow to public confidence to the judicial branch 54

Criminal law and Criminal procedure

K.K. RAKHIMBERDIN*, M.R. GETA Administrative supervision of persons committing terrorist and extremist crimes under the law of the Republic of Kazakhstan: some aspects of legal regulation 61

E.N. KALIAKPEROVA Questions of the reasonableness time in criminal and civil proceedings 71

International law and Comparative law

E.V. KRAVCHENKO*, B. SCHLOER Non-pecuniary damage compensation in cases of infringement of honour in the scope of article 5 of the Basic law of Germany 79

A.A.SALIMGEREY Conditions for the application of international agreements on the law of the sea to the Caspian Sea 87

Legal monitoring

A.G. KAZBAYEVA, A.U. KALIYEVA* Certain improvement issues the Law of the Republic of Kazakhstan «On Merchant Shipping» (results of the analysis of legislation in the field of merchant shipping) 97

CONTENT

A.B. KAIZHAKPAROVA, O.S. KARAKHOZHAYEV* Approaches to institutional strengthening state symbols of independent Kazakhstan in the system of industry legislation.....	108
From the lawmaking practice in the official language A.A. MEDINAYEVA The significance and role of scientific linguistic expertise	118
Young researchers' tribune B.T. TLEULESOVA Legal positions of the Constitutional Council of the RK: essence, legal signs and significance in the constitutional legal regulation.....	124
M.E. SAGINAYEV, A.T. BAIZAKOV* The concept of ius publicum romanum in the writings of the italian novelist Antonio Guarino	136
The archive pages of the «Bulletin» N.N. ISSAK Returning to the publication of assistant professor N. Privashev on the terminological multiplicity of the Special part of the civil code of the Republic of Kazakhstan and some sectoral legislation: legal linguistic methodology.....	145

ВОЗВРАЩАЯСЬ К НАУЧНОЙ ПУБЛИКАЦИИ ДОЦЕНТА Н.М. ПРИМАСHEВА О ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИВА РИАНТНОСТИ ОСОБЕННОЙ ЧАСТИ ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И НЕКОТОРЫХ ОТРАСЛЕВЫХ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВ: ПРАВОВАЯ ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ МЕТОДОЛОГИЯ

Исак Назым Наурызбаевна

Младший научный сотрудник Центра лингвистики Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, магистр юридических наук, г.Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: nazka_20.05.94@mail.ru

Аннотация. В данной статье анализируется статья Н.М. Примашева «Терминологическая поливариантность Особенной части Гражданского кодекса Республики Казахстан и некоторых отраслевых законодательств: правовая лингвистическая методология», которая была опубликована в «Вестнике Института законодательства Республики Казахстан» № 4 (36) в 2014 году. Несмотря на то, что статья вышла в свет почти 10 лет назад, качество перевода, последовательность терминов, соблюдение правил юридической техники и аутентичность законодательства до сих пор считаются одними из самых актуальных вопросов. Также автор отмечает особую роль языкознания в переводческой деятельности. К тому же, отмечается необходимость соблюдения естественной закономерности норм казахского языка при переводе законодательных актов. Стилистические, редакционные и терминологические особенности соответствия и соотношения терминов в праве и законодательстве стали актуальными с момента обретения независимости нашей страны.

Автор данной статьи доцент Н. М. Примашев пишет, что только в одном кодексе есть несколько вариантов перевода одного слова или одного предложения, которые отражают качество перевода. Автор, проведя анализ частей кодекса и критически взглянув на контекст языка права и юридической техники в рамках существующих норм, открыл новую тему и проявил интерес к статье будущих ученых.

В ходе исследования автор статьи пришел к выводу, что, несмотря на происходящие и повседневные изменения в национальном законодательстве и сфере права, в дальнейшем база нормативных правовых актов, юридический язык и юридическая техника будут последовательно налажены, сохранены их аутентичность и внедрены в практику.

Ключевые слова: юридический язык, юридическая техника, кодекс, национальное законодательство, аутентичность, качество перевода.

RETURNING TO THE PUBLICATION OF ASSISTANT PROFESSOR N. PRIVASHEV ON THE TERMINOLOGICAL MULTIPLICITY OF THE SPECIAL PART OF THE CIVIL CODE OF THE REBUPLIC OF KAZAKHSTAN AND SOME SECTORAL LEGISLATION: LEGAL LINGUISTIC METHODOLOGY

Issak Nazym Nauryzbaiqyzy

Junior researcher associate Center of linguistics Institute of legislation and legal information Republic of Kazakhstan, Master of Laws, Nur-Sultan, Republic of Kazkhstan; e-mail: nazka_20.05.94@mail.ru

Abstract. The article analyzes the article by N. Primashev on the topic «Terminological multiplicity of the Special Part of the Civil Code of the Republic of Kazakhstan and some sectoral legislation», which was published in the Bulletin of the Institute of legislation of the Republic of Kazakhstan No.4 (36) in 2014. Even if the article was published 10 years ago, the quality of

translation, the consistency of terms, the authenticity of legal techniques and legislation are still considered one of the most pressing issues. The author also notes the special place of language education in translation activities. At the same time, he pays great attention to the need of complying with the natural laws of the Kazakh language, i.e. norms, when translating legislative acts. Stylistic, editorial and terminological features of the correspondence and correlation of terms in law and legislation have become relevant since the country gained independence.

The author of this article, Associate Professor N. M. Primashev, analyzes the fact that only in one code there are several variants of one word or one sentence, as if the problem of translation, the quality of which is not critical, but is still very important. The author, having analyzed the parts of the code, critically examined the context of legal language and legal technique within the framework of modern norms, was interested in revealing a new topic for future scientists.

In the course of the study, the author came to the conclusion that despite the current and daily changes in national legislation in the field of legal legislation, in the near future, starting from the base of normative legal acts, the legal language and legal technique will be consistent, the authenticity will be preserved and put into practice.

Keywords: legal language, legal technique, code, national legislation, authenticity, quality of translation.

DOI: 10.52026/2788-5291_2021_67_4_145

Кіріспе. Тәуелсіз Қазақстанның әлемдегі өзіндік бірегей орнының нығаюы аударма ісіне де тәуелді. Елдер мен халықтар арасындағы саяси-экономикалық, рухани, мәдени байланыстар ауқымының ұлғаюы аударма ісінің білікті мамандарын ғана даярлауды қажет етіп қоймай, сонымен қатар, аударма теориясына қатысты мәселені де күн тәртібіне қойып отыр [1].

Заң ғылымдарының кандидаты, доцент Н.М. Примашев Тәуелсіздік тұғырында қабылданған Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексіне, оның ішінде Ерекше бөлім мен азаматтық заңнама лексикасы мен басқа да салалық заңнама арасындағы терминдердің сәйкестігі мәселелері талдамалы сараптама жасайды. Қабылданғанына 30 жылға жуық уақыт болса да, әлі күнге дейін сан тараулы өзгерістер мен толықтырулардан өтіп, кейбір баптар мен бөлімдер алып тасталып, тіпті күшін жойған-ды. Автор арқылы Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің Ерекше бөлігінің нормалары мен кейбір салалық нормалар арасында орын алған көпжақты аудармалардың мысалдары зерттелді, оларды түзету бойынша ұсыныстар беріледі.

Зерттеу әдістері. Автор лингвистика саласының маманы болғандықтан ҚР заңнамаларындағы, атап айтсақ Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Жалпы және Ерекше бөлім), Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Қазақстан Республикасының кодексінде, Кеден одағының Кеден кодексі¹, Мемлекеттік көрсетілетін қызмет-

тер туралы Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 15 сәуірдегі Заңы, Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы: Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 24 маусымдағы Заңында аудару кезінде жіберілген қателіктерге мән береді.

Негізгі бөлім. Қазіргі кезде тіліміздегі сөздердің күнделікті мағынасымен қатар терминдік мәні, мазмұны әр алуан. Қазақ тілінің байлығы, мағыналық көпнұсқалылығы, синонимдік мағыналарының кеңдігі көркем әдебиетте мол мүмкіндіктер ашқанымен, өзіндік ерекше талаптарға сай ресми нысанда әзірленетін заң актілерінде белгілі бір қиындықтар туындайды.

Заң техникасы тұрғысынан келгенде әр сөз бір мағынаны беруі қажет. Осыған сәйкес, ұлттық заңнама жүйесінде терминдердің бір мағынада түсіндіріліп, бірізділікпен қолданылуына қол жеткізу бүгінгі күннің өзекті мәселесіне айналып отыр. Заң тілінің нақты, тиянақты, бір мағыналы болуы, оның қоғамдық қатынастарды нәтижелі реттеуінің және толыққанды жүзеге асырылуының маңызды кепілдіктерінің бірі болып табылады.

Мемлекеттік тілдің тұғырын асқақтату әрбір мемлекеттің дамуына өз септігін тигізеді анық. Алайда, мемлекеттік тілдің заң аясында дұрыс қолданылмауы стратегиялық маңызы бар саяси-құқықтық мазмұнға не кемшілікке алып келері сөзсіз. Заң тіліндегі олқылықтар әлі күнге дейін бір сарынға түспей, көпшіліктің наразылығы білініп жатқаны баршамызға мәлім.

Экономикалық конституция деген ата-

¹ Кеден кодексі // «Әділет» АҚЖ. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000211_ (15.11.2021)

уға ие болған Азаматтық кодексте мемлекеттік тілдегі олқылықтар мен қарама-қайшылықтар қоғамдық қатынастардың тиімді құқықтық реттелуіне кедергі келтіру мүмкіншілігі зор екенін атап өтуге болады.

Н.М. Примашев мақаласындағы бір ғана кодексте бір сөздің не бір сөйлемнің бірнеше нұсқасы бар екенін, әлі де сапасы сын көтермейтін аударма мәселесін тайға таңба басқандай атап өткеніне талдау жүргізіледі. «Көш түзелмей – мін түзелмейді» деп, қолды сілтеу дұрыс болмас. Автор, кодекс бөліктеріне талдау жүргізіп, қазіргі нормалар аясында заң тілі мен заң техникасының мәнмәтініне сын көзбен қарап, болашақ ғалымдар мақаласына жаңа тақырыптың көзін ашып, қызығушылық танытты десек те болады.

Зерттеу барысында автор доцент Н.М. Примашев мақаласындағы ұлттық заңнамадағы болып жатқан және құқықтық заң саласындағы күнделікті өзгерістерге қарамастан, алдағы уақытта нормативтік құқықтық актілер базасынан бастап заң тілі мен заң техникасы бірізді жолға түсіп, теңтүпнұсқалылық сақталып практикаға енгізіледі деген қорытындыға келді.

Талқылау және нәтижелері. Автордың ойынша, бір ғана тыныс белгісінің дұрыс қойылмауына байланысты норма өзгеріп, заңды қателікке әкелді. «Мемлекеттік органның меншік нысаны» деген сөз тіркесі кез-келген заңгерге немесе тіл маманына қатысты болуы мүмкін. Бірақ оған назар аудармағаны өкінішті. Бұл үлкен проблема сияқты. Сондықтан 2015 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілген Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінің редакциясы бойынша 667-бапта аталған сөз тіркесі «Мемлекеттік орган, ұйым» деген нұсқада келтірілген. Бұл нұсқада «ұйым» сөзі жеке немесе мемлекетке қатысты ма? «Мемлекеттік ұйым» ұғымы Конституцияда бекітілген. Сондықтан бұл мәселе орыс тіліндегі мәтінді аударудан туындайды. Осы және басқа да осындай жағдайлар тіл білімі және заң мамандарының мәтіндегі атауларға деген көзқарасы әртүрлі. Жалпы алғанда мәтіндегі оның атауы мен нұсқалары арасында сәйкессіздік байқалады.

Азаматтық кодекстің 950-бабындағы «тұтынушы» мен заңдағы «көрсетілетін қызметті алушы» деген ұғымдардың да түсінігі бір.

Жоғарыда келтірілген бұйрықта жай «алушы» деген нұсқада берілген. Келтіріл-

ген мысалдардың кемшіліктерін 950-баптағы «қызмет көрсетуді орындаушы» деген жасанды тіркеспен де дәлелдеуге болады.

Сонымен қатар Н.М. Примашев қарастырған баптардағы кемшіліктерге мысалы 952-баптың 2-тармақшасындағы «жәбірленушінің ... субъективті түрде бағалау да ... ескеріледі» деген тіркестегі «бағалау» сөзін «бағалауы» деген өзге ауыстырған орынды болар деген пікір айтады. Сонда ол «субъективная оценка потерпевшим» деген тіркеске сәйкес болар еді. Тіл білім заңнамасына сүйенсек, Н.М. Примашевтің пікіріне толық қосылуға болады, себебі «субъективная оценка потерпевшим» сөз тіркесі «жәбірленушілердің субъективті бағалауы» деп аударылады.

Автор сонымен қатар заңнаманы жаппай аудару жағдайында қазақ және орыс тілдеріндегі мәтіндерді толық теңтүпнұсқалы сәйкестендіру мүмкін емес екендігін алға тартады. Менің ойымша да заңнаманың екі не үш тілдегі мәтіні сай болғаны дұрыс. Әрине оған тырысу, яғни мәтінді аударғанда, әсіресе заңнамалық құжаттарды аударғанда сауаттылық керек, аударматану маманы қажет.

Соған қарамастан тілдік ерекшелік бәрібір де жүз пайыздық сәйкестікке жол бермейді. Сондықтан мұндай жағдайларда теңтүпнұсқалылыққа тілдік те, құқықтық та тетіктер арқылы қол жеткізуге болады. Осындай тәсілдің оңтайлы мысалын 953-баптан келтіруге болады. Ондағы «Лицо ... обязано возвратить последнему необоснованно приобретенное или сбереженное имущество» деген тіркес «тұлға ... негізсіз иеленіп алынған немесе жинақталған мүлікті (негізсіз баю) алдыңғысына қайтаруға міндетті». Яғни тілдік құрылымға байланысты нормада бір-біріне балама болып табылмайтын «последнему / алдыңғысына» деген сөздер қисынды қолданылған. Қорыта айтқанда, Кодекс аудармасының біршама тұстарын қайта қарауға, стильдік жағынан әрлендіре түсуге себептер көп.

Қорытынды. Жоғарыда келтірілген талдау сараптама жүргізу барысында кездескен Азаматтық кодекстің бірнеше бабына ғана қатысты. Азаматтық кодекс белгіленген жүйе бойынша орналасқан азаматтық құқықтың нормалары қамтылған заңнамалық акт болғандықтан, оның сапасы тиісті деңгейде болуы, мемлекеттік тілдегі мәтіні және ресми қазақ тіліндегі заңнаманың мәтіні халық үшін түсінікті болып жазылуы бүгінгі күнде өзекті әрі ой толғандырарлық

мәселе болып қалуда [2].

Мақаланы қорытындылай келе, автор қарастырылған баптарда қолданыстағы заңнамада кездесетін тұрпатты кемшіліктер жіберілген және оларды түзетуді тезірек қолға алған жөн екенін алға тартады. Менің ойымша, ғалым мәселені дұрыс көтеріп отыр, бұл жерде мәселе мамандардың орыс тілді

немесе қазақ тілді сауаттылығында болып отыр. Өйткені орыс тілді мамандар ондай қателіктерді аңғармас та еді. Тоқ етері ерте ме кеш пе қазақ тілін толық қолға алып, заң саласындағы терминдерді, жалпы мәтіндерді дұрыс аудару керек деген ұсыныстар беремін.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Илиясова Г.А. Заңнамалық актілер мәтінін мемлекеттік тілге аударуға байланысты өзекті мәселелер // Қазақстан Республикасы Заңнама институты Жаршысы. – 2017. - № 1 (46). 155-163-б.

2. Байкәрімова Н.А. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінің екі тілдегі редакциясындағы сәйкессіздік проблемасы // Қазақстан Республикасы Заңнама институты Жаршысы. – 2012. - № 2 (26). 118-120-б.

REFERENCES

1. Ilijasova G.A. Zan'namalyq aktiler ma'tinin memlekettik ti'lge audaruga bailanysty o'zekti ma'seleler // Qazaqstan Respublikasy Zan'nama instituty Zharshysy. – 2017. - № 1 (46). 155-163 b.

2. Ba'ikarimova N.A. Qazaqstan Respublikasynyn' Azamattyq kodeksinin' eki tildegi redakciasyndagy sa'ikessizdik problemasy // Qazaqstan Respublikasy Zan'nama instituty Zharshysy. – 2012. - № 2 (26). 118-120 b.

